

DEBRECENI EGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR

Tehetséges tanulók felkészítése az Arany János Irodalmi Versenyre

(Tanári szakdolgozat)

Szerző: Kapusi Ágnes
III. évfolyam,
történelem- magyar tanári MA

Témavezető: Czimer Györgyi

Debrecen, 2011.

Szakdolgozatomban a tehetséggondozás formáival, a tehetségek felismerésével és fejlesztésének lehetőségeivel, illetve egy konkrét foglalkozás szervezésének, menetének bemutatásával foglalkozom. A félév folyamán négy tehetséges tanulónak szerveztem tanórán kívüli szakköröket, mellyel célom az volt, hogy felkészítsem őket az Arany János Irodalmi Versenyre. Az alábbiakban részletesen beszámolok a megtartott órákról, az ezekre való előkészületekről, kitérek a tanulók munkájára, eredményességére is. Írásomat a verseny kapcsán szerzett tapasztalatokkal és tanulságok levonásával zárom.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	3
1. A tehetség fogalma, általános értelmezése	4
2. Tehettséggondozás a Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumában ...	7
3. Az irodalmi tehetség fogalma, fejlesztésének lehetőségei	9
4. Versenyfelkészítés mint a tehetségfejlesztés lehetősége	12
4.1. A verseny jellege, elvárásai.....	12
4. 2. A foglalkozások előkészítése	14
4. 3. A foglalkozások menete	15
4. 4. A tanulók munkája, jellemzése	18
4. 5. A verseny tanulságai	20
4.6. Összegzés	21
Mellékletek	23
1. sz. melléklet: A foglalkozásokra készített feladatlapok	23
2. számú melléklet: Tematikus áttekintések a művekhez	28
Felhasznált irodalom.....	36

1. A tehetség fogalma, általános értelmezése

Lángész, lángelme, génius, talentum, fenomén, zseni. Ezeket a fogalmak szoktuk a tehetség szinonimájaként használni, egy mondatban megfogalmazni tartalmukat azonban nem tudjuk. Sokan megkíséreltek már pontos definíciót adni, ám egységesen elfogadott álláspont eddig nem született arra vonatkozóan, hogy ki számít tehetségnek. Ennek megfogalmazására én sem vállalkozom, megkísérlem viszont bemutatni és összevetni a legelterjedtebb koncepciókat, kiemelni ezekből a közös elemeket.

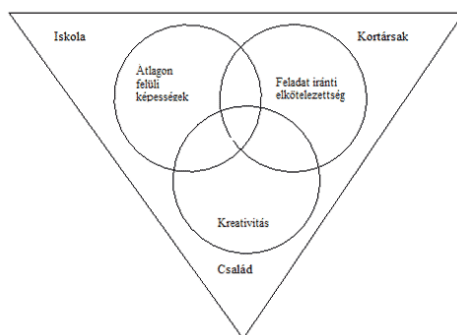
A több mint száz tehetség-meghatározást besorolhatjuk nagyobb csoportokba.¹ Vannak vonásorientált (képesség)-modellek, melyek szerint a tehetség a kultúrától és a környezettől független, viszonylag stabil, örökletes vonás, tulajdonság. A kognitív modellek alapja, hogy a tehetség az ismeretelsajátítási és problémamegoldási készségek területén magaslik ki, az információfeldolgozás minőségében tér el az átlagostól. A teljesítményorientált modellekben a tehetség megfigyelhető eredménye, következménye a teljesítmény, amelyhez környezeti feltételek is szükségesek. Végül az utolsó nagy csoportot a szociokulturális - pszichoszociális modellek alkotják, melyek a tehetséget az adott kor és társadalom függvényének tekintik, ahol a társadalom dönti el, milyen tehetségre van szükség, erre áldoz, felkutatja, fejleszti. Gyakran nem különülnek el élesen ezek a kategóriák, az egyes kutatók merítenek több csoportból is, így még összetettebb tehetségfogalmakkal találkozhatunk.

Kezdetben sokáig a tehetséget az intellektuális képességekkel, az intelligenciahányadossal azonosították. Ennek egyik legtipikusabb példája Lewis M Terman nyomkövetéses vizsgálata.² Ő olyan gyerekeket választott ki hosszú távú megfigyeléseihez, akiknek IQ-ja eleve kimagasló volt, hisz őket tartotta az adott korosztály legtehetségesebb tagjainak. A több évtizeden át tartó megfigyelésekből kiderült, hogy a legokosabbak munkájukban és családi életükben is sikeresebbek az átlagnál, de csalódást jelentett az, hogy az 1528 kiválasztottból senki nem lett nagy kiválóság (például Nobel-díjas tudós). Termannak be kellett látnia, hogy az IQ nem dönti el a későbbi társadalmi teljesítményt, csak egy faktora annak.

¹ CZIMER Györgyi – BALOGH László: Az irodalmi alkotótevékenység fejlesztése. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2010. 51.

² DR. CZEIZEL Endre: Sors és tehetség. Minerva Kiadó, Bp., 1997. 83.

A 20. század második felétől jelentkeztek a többtényezős tehetségmodellek, melyek nem csak egy kritérium alapján próbálják meghatározni a tehetség fogalmát. Ezek közül kiemelkedő Joseph Renzulli 'háromkörös' tehetségkonceptiója. Három tulajdonságot határozott meg, melyek együttes jelenléte szükséges a tehetséghez: az átlagon felüli képességeket, a feladat iránti elkötelezettséget (ez takarja a lelkesedést, motivációt) és a kreativitást.³ Ezt az elképzelést bővítette ki később Franz Mönks, aki a fenti összetevőkön kívül a családot, az iskolát és a társakat is bevonta modelljébe.⁴

1. ábra: Mönks-Renzulli komplex tehetség-modellje

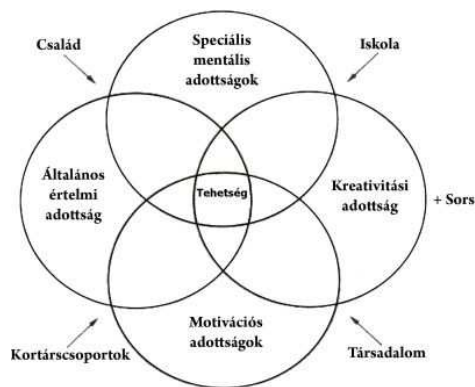
A magyar kutatások legjelentősebb képviselője Czeizel Endre, aki kidolgozta saját, 2x4+1 faktoros modelljét.⁵ Ez tulajdonképpen a Mönk-Renzulli modell továbbgondolása. A Renzulli által meghatározott összetevőket is egy elemmel bővíti (így az első négy faktor Czeizelnél az általános értelmi adottság, a speciális mentális adottságok, motiváció és kreativitás), valamint a Mönks által leírt környezeti tényezőkhöz is hozzátesz még egyet, a társadalom befolyásoló szerepét. Mindezek mellett felbukkan egy új faktor, a sors, ami egyrészt utal arra, hogy a véletleneknek, a kiszámíthatatlanságnak is nagy szerepe van, másrészt jelenti az élet-egészség faktorát is, azaz azt, hogy a „tehetség kibontakoztatásához szükség van bizonyos élettartamra és megfelelő egészségi állapotra”⁶.

³ CZIMER – BALOGH 10-11.

⁴ CZIMER – BALOGH 13.

⁵ CZEIZEL75.

⁶ CZIMER – BALOGH 15.

2. ábra: Czeizel 2x4+1 faktoros modellje

A felsorolt példákból is jól látható, hogy még manapság sincs egy általánosan elfogadott definíció a tehetségre, ez nem egy állandó személyiségvonás, hanem több külső és belső tényező által meghatározott jelenség. Ezt tovább bonyolítja, hogy a kimagasló képességeken belül is megkülönböztethetünk típusokat: vannak intellektuális tehetségek (a különböző tudományterületeken kimagaslóak, pl. matematika, nyelv), művészi tehetségek (képzőművészet, zene, írás), pszichomotoros tehetségek (sport, tánc, ügyesség igénylő területek) és szociális tehetségek (jó vezetők, szervezők, irányítók). Mind más-más tulajdonságaiban erős, így más-más fejlesztést is igényel. Általánosságban igaz azonban rájuk, hogy a fenti modellekben említett tényezők együttes megléte, interakciója szükséges ahhoz, hogy kiemelkedhessenek társaik közül.

2. Tehetséggondozás a Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumában

Az iskola helyi pedagógiai programja is kiemeli, hogy fontosnak tartja a tehetségek védelmét és gondozását. „Már a beiskolázáskor a felvételi vizsga a jó képességű tanulók felkutatását szolgálja, ezért a feladatsorok összeállításakor nemcsak az ismeretek, az általános kulturáltság szerint mérünk (hiszen különböző előképzettségű diákok jelentkeznek hozzánk), hanem a motiváltságra és az adottságokra is kíváncsiak vagyunk. A későbbiekben igyekszünk föltárni a speciális érdeklődési irányokat.”⁷ E hitvallásnak megfelelően több lehetőség is kínálkozik a kivételes képességű tanulók számára, hogy elmélyüljenek egy-egy területen.

Sokáig a tehetséggondozó munka kimerült abban, hogy néhány lelkes, kreatív, innovatív tanár szakköröket, egyéni foglalkozásokat tartott, napjainkban azonban egyre jobban bővülnek a módszerek. Gyakorló iskola lévén mindig az elsők között voltak, akik a korszellemnek és a társadalmi elvárásoknak megfelelő újításokat bevezették. Az iskola korábbi igazgatójának, Titkó Istvánnak köszönhetően a kezdetektől aktívan részt vettek a Magyar Tehetséggondozó Társaság munkájában, 2008 óta a gimnázium a Goethe Intézet partneriskolája, a Gyakorló Iskolák Szövetségének alapító tagja és a Módszertani Konferenciák állandó résztvevője.⁸

Az iskolában a 2010-2011-es tanévben egy struktúraváltás történt. Az addigi is jól működő 6 évfolyamos képzés megmaradt két osztállyal. Megjelent az 5 évfolyamos képzés, mely egy idegen nyelvi alapozású, tehetséggondozó tagozat. A 4 évfolyamos osztályok pedig egy-egy tudományterületet preferálva indultak el. Eszerint beszélhetünk most már gazdasági, jogi - kommunikációs tagozatról illetve műszaki – egészségügyi tagozatról.

A gimnázium jelenleg regisztrált Tehetségpont, de a cél az akkreditált státusz elérése, ezáltal módszertani központtá válás. A tehetségpontok egyrészt abban segítenek, hogy az érdeklődő fiatalok hatékony segítséget kapjanak tehetségük felismeréséhez és kibontakoztatásához, minél teljesebb és minél személyesebb információhoz jussanak a különböző tehetséggondozó lehetőségekről. Másrészt az intézményi, helyi, térségi és

⁷A Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumának pedagógiai programja és képzési programja 28.

⁸ DE Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumának tehetséggondozó stratégiája. (TÁMOP - kiadvány) 9.

regionális tehetséggondozó kezdeményezések minél intenzívebb kapcsolatrendszer tudjanak kiépíteni egymással, a tehetséges fiatalokkal, a tehetséges fiatalok környezetével (szüleivel, tanáraival, stb.), a tehetséggondozásban jártas szakemberekkel, és a tehetséggondozást segítő önkormányzati, egyházi, civil szervezetekkel, vállalkozásokkal és magánszemélyekkel. Végül, hogy a tehetséggondozó kezdeményezések minél több emberi és anyagi erőforrást tudjanak bevonni a tehetségsegítés folyamatába.⁹

Ez utóbbi célkitűzés gyakorlati megvalósulását jelenti a TÁMOP-3.4.4/B-08/1-2009-0045 sz. pályázat, melynek köszönhetően a Debreceni Egyetem Gyakorló Gimnáziuma egy jelentősebb anyagi forráshoz jutott.¹⁰ Többek közt ennek révén tudták fejleszteni a tehetséggondozást segítő kapcsolatrendszerüket; tanártovábbképzéseket, nyílt szakköröket szerveztek; szakemberek segítségét vehették igénybe. Megalakult egy munkacsoport, mely a legfőbb feladatokat jelenleg is ellátja, s közben azon dolgozik, hogy még hatékonyabbá tegye ezt a területet. Kidolgozták az iskola tehetségfejlesztő stratégiáját, mely rugalmas, folyamatosan változik, és igazodik a külső körülményekhez. Rövid távú feladatuknak tekintik a már kiépült rendszer működtetését, bővítését, javítását. Hosszú távú céljuk pedig „az új típusú tanárképzéssel kapcsolatban a gyakoroltatás olyan jellegű optimalizálása, hogy a tehetséggondozás is helyet, szerepet kapjon benne.”¹¹

⁹ <http://geniuszportal.hu/content/nemzeti-tehetsegsegito-tanacs-felhivasa-tehetsegpontok-megalakitasara>

¹⁰ A DE Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumának tehetséggondozó stratégiája. (TÁMOP - kiadvány) 2.

¹¹ U.o. 16

3. Az irodalmi tehetség fogalma, fejlesztésének lehetőségei

Mint láttuk, a tehetség fogalmát meghatározni egyértelműen nem lehet, inkább csak jellemzőit, komponenseit tudjuk felsorolni. Nehéz helyzetben vagyunk az irodalmi tehetség fogalmával is, mert felismerni viszonylag könnyű, definiálni azonban szinte lehetetlen. Ez egyrészt abból adódik, hogy az irodalom alapja a nyelv, ami egy állandóan változó rendszer, így komponenseinek meghatározása sem lehet örök érvényű. Másrészt tudjuk ugyan, hogy általánosságban milyen tulajdonságokkal, személyiségvonásokkal és teljesítménnyel kell rendelkeznie egy tehetséges tanulónak, a gyakorlatban tapasztalható sokszínűség azonban tovább nehezíti a helyzetet.¹²

Az irodalomtanításban az utóbbi évtizedben szemléletváltás történt, a korábbi módszereket napjainkra elavultak, ezeket elkezdték felváltani befogadásközpontú értelmezések. Ezek fókuszában az olvasó megértése, gondolkodásmódja áll. Tanórákon ez azt jelenti, hogy a diákok befogadása kerül előtérbe, szemben a régi gyakorlattal, ahol a tanárok mondták meg, hogy a gyerekeknek mit kell „beleértenie” a szövegbe. Az új felfogás szerint a szövegjelentés mindig egy párbeszéd eredménye, mely a szöveg és az olvasó között zajlik. Mivel minden befogadó más és más, ezért a jelentések sem lesznek tökéletesen egyformák. Ennek következtében nem beszélhetünk egy kizárólagos, minden mást felülíró értelmezésről, hanem épp a jelentések végtelenségével találjuk szemben magunkat. Nem szabad, hogy ez gondot okozzon a tanároknak, nyitottnak kell lennünk tanítványaink meglátásaira, hiszen személyiségükről, gondolkodási mechanizmusaikról is sokat elárulhat, hogy egy-egy műből, mely probléma lesz számukra érdekes, hangsúlyos és releváns.

A másik fontos változás az irodalomtanítás területén, hogy nem tényanyagok halmazával kell megismertetnünk a diákjainkat, hanem a megszerzett tudásuk helyes alkalmazására kell megtanítanunk őket. Természetesen az elméleti alapok megszerzésére szükség van, enélkül érdemi munkát végezni lehetetlen. A tanár feladata, hogy segítse ezek előhívását, megtanítsa gyakorlati alkalmazásukat. Ez a kompetencialapú oktatás lényege. Olyan modelleket, eljárásokat kell bemutatnunk, melyeket később más szövegek feldolgozásánál is érvényesíteni tudnak.

A tanár már nem főszereplője az óráknak, hanem a háttérből irányítja, segíti a tanulók értelmezését, és megteremti azokat a feltételeket, melyben szívesen foglalkoznak

¹² CZIMER – BALOGH 52.

egy-egy szöveggel. Ugyanis napjaink egyik legnagyobb problémája, hogy a gyerekek nem olvasnak eleget, ez a tevékenység nem tartozik már az élvezet, az öröm forrásai közé. Ezen is változtatni kellene, élménnyé tenni az irodalmi szövegekkel való munkát, aminek nagyon jó módja más művészeti ágakkal és tantárgyakkal való kapcsolat létesítése. A cél az, „hogy diákjaink az őket izgató problémákra kapjanak érvényes válaszokat, s olyan alkotásokkal találkozzanak, amelyek életkoruknak megfelelnek.”¹³ Erre kínál lehetőséget például a klasszikus szövegek és filmek „együttolvasása”.¹⁴

Az irodalomoktatás paradigmaváltásának részletezése után rátérhetünk a tehetségfejlesztés hatékony módszereinek áttekintésére. Az újszerű felfogás ugyanis ezen a területen is termékenynek bizonyult, hisz számos olyan módszert dolgozott ki, melyek révén csiszolhatjuk diákjaink irodalomhoz kapcsolódó képességeit. Az elsődleges feladat az értő olvasás és a szövegértés fejlesztése. Ez a terület szorosan összekapcsolódik gondolkodásunkkal, a megértés szintje ugyanis nagy mértékben függ gondolkodásunk minőségétől, milyenségétől. Az olvasás nemcsak aktív, hanem interaktív és reflektív folyamat is, mely során a befogadónak mozgósítania kell meglévő tudását, tapasztalatait, elvárásait, s ennek eredményeképpen folyamatosan módosítani kényszerül egyéni értelmezői kereteit.¹⁵

Ugyancsak kiemelt szerepe van a tehetségfejlesztésben a kreatív írásnak, mely összekapcsolódik a gondolkodással, azonban annak mélyebb szintjeit követeli meg. A kreatív írás technikájának megismerése során a diákok elsajátíthatnak egy bonyolultabb nyelvhasználatot, logikusabb gondolkodásmódot, fejlődik ítélőképességük, érvelési rendszerük. Ezáltal egész gondolkodásuk minősége fog javulni, képesek lesznek az ismeretanyagok elsajátításán túl elemző, értelmező műveletek elvégzésére. A kreatív írás fejlesztésének kiváló módszere az írószeminárium, a rövid esszé vagy épp az olvasónapló írása saját maguk számára.¹⁶

A Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumában az irodalomoktatás már évek óta a fent vázolt befogadóközpontú, interaktív és reflektív módszerek érvényesítésével folyik. A tanórák azonban e tantárgy esetében – és ezen technikák alkalmazása mellett – sem teszik lehetővé a tehetséges tanulók igényeinek megfelelő fejlesztést. Ezt igyekezett pótolni az a nyílt szakkör, amelyen előző tanévben is részt vehettek az érdeklődő tanulók. „E tehetséggondozó kör elsősorban olvasásiskolaként

¹³ CZIMER – BALOGH 91.

¹⁴ Kidolgozott vázlatot ld. CZIMER – BALOGH 93-95.

¹⁵ CZIMER – BALOGH 53.

¹⁶ A technikák részletes leírását ld. CZIMER – BALOGH 62-66.

létezett. Azt szeretne volna elérni, hogy az itt intenzíven és rendszeresen közreműködő kisdíjak megtapasztalják – olvasni öröm.”¹⁷ Eközben egy másfajta beszédmóddal, szemlélettel ismerkedtek meg, átléptek az írott és vizuális kultúra határvidékeire, s nemcsak szövegértési technikáik fejlődtek, hanem egy-egy kiválasztott mű mélyreható elemzésével szövegalkotási képességük is. Természetesen az ideális az lenne, ha ez az órákon is megvalósulhatna, addig azonban maradnak az ilyen típusú szakkörök, illetve egyéni foglalkozások.

¹⁷ Tálatumok. DE Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziuma. A 2010-2011. tanév tehetséggondozó szakköreinek bemutatása. (TÁMOP - kiadvány) 3.

4. Versenyfelkészítés mint a tehetségfejlesztés lehetősége

Az egyféléves egybefüggő szakmai gyakorlatom során lehetőségem nyílt arra, hogy én is bekapcsolódjak a gimnázium tehetségfejlesztő munkájába. Jelen esetben ez négy tehetséges, irodalmat kedvelő diák versenyre való felkészítését jelentette, akinek a tanórákon kívül szerveztem heti rendszerességgel foglalkozásokat. Az alábbiakban röviden összefoglalom a verseny jellegét, bemutatom a tanulókat, vázolom a felkészülésünk menetét. Kitérek arra, hogy az én részemről milyen előzetes munkára volt szükség, milyen módszerekkel dolgoztam, hogyan zajlottak a megbeszélések. Folyamatosan jegyzeteket készítettem az egyes alkalmak után a hangulatról, a tapasztalatokról, próbáltam előrejelzéseket tenni a várható sikerekkel kapcsolatban. Mivel a verseny első fordulója már lezajlott, be tudok számolni az eredményekről, az előzetes megérzéseim beteljesüléséről illetve a levonható tanulságokról is.

4.1. A verseny jellege, elvárásai

Idén, a 2011/2012-es tanévben 19. alkalommal kerül megrendezésre az Arany János Irodalmi Verseny, melyre a magyar irodalom iránt érdeklődő, és e tárgyból kiemelkedő képességű 9-10. évfolyamos diákok jelentkezhetnek. A két korcsoport egy kategóriában, egyéni küzdelemben méri össze tudását. Minden évben előre meghatározott olvasmánylista alapján készülhetnek a tanulók.

A verseny célja „az olvasottság, az irodalomismeret szélesítése és elmélyítése, az élményszerű befogadás és műértés fejlesztése, az ezekről való írásbeli és szóbeli megnyilatkozások színvonalának emelése, mindezek kapcsán a tantárgyi képességek és a tájékozottság növelése, értékelése.”¹⁸ Ennek megfelelően a versenyzőknek egyrészt az olvasmányokhoz kapcsolódó, teszt jellegű feladatokat kell megoldaniuk, majd egy megadott probléma, téma alapján, 2-3 mű kiemelésével összehasonlító fogalmazást írniuk.

A feldolgozandó műveket a szervezők széles spektrumból válogatják össze. Főleg magyar irodalmi alkotásokból kell a versenyzőknek készülniük, de egy-két világirodalmi mű is szerepelni szokott a listában. Ezen belül eltérő korszakok kerülnek elő, melyek között mindig vannak kortárs írások is. A műnemek tekintetében is a változatosságra törekszenek, így a próza mellett a dráma, esetenként a líra is helyet kap. A verseny nevéből adódóan állandó elem Arany János egy-egy szerzeménye. Az idei kiírás olvasmánylistája a következő volt:

¹⁸ <http://www.eotvos-tata.sulinet.hu/versenyek/AJiverseny/AJiverseny.htm>

- Arany János nagykőrösi balladái (V. László, Mátyás anyja, Szibinyáni Jank, Zács Klára, Szondi két apródja)
- Jókai Mór: És mégis mozog a föld
- Szerb Antal: A Pendragon-legenda
- Molnár Ferenc: Liliom
- Garaczi László: Pompásan buszozunk
- Gerlóczy Márton: Igazolt hiányzás
- Nyikolaj Vasziljevics Gogol: A revizor

Ez a lista már az előző tanév végén ismertetésre került, így a szorgalmasabb, céltudatosabb diákok számára már a nyári szünetben lehetőség kínálkozott az olvasásra. A nevezés határideje október 15-e volt, eddig kellett befizetni a nevezési díjat is, személyenként 1200 Ft-ot. A verseny első fordulója a tanulók saját iskolájában zajlik, idén, 2011-ben erre november 14-én került sor. A résztvevőknek 240 perc áll rendelkezésükre, hogy kitöltsék az olvasmányokról készített 4-5 feladatot, illetve megírják az összehasonlító elemzést. Segédeszközként csupán a helyesírási szótár használható.

Ezeket a dolgozatokat az adott intézmény tanárai javítják ki egy központi megoldókulcs alapján. Minden iskolából továbbküldhetőek a 120 pontot elért versenyzők feladatlapjai. Ezeket egy központi vizsgabizottság újrajavítja, - és pontozza, s ezután alakul ki a döntőbe jutó diákok névsora. Erről a következő év februárjáig kapnak értesítést az érintettek. Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a következő fordulóba 135-150 pont közti eredménnyel van igazán esélye bekerülni a jelentkezőknek.

A döntőt ebben a tanévben 2012 áprilisában fogják tartani az 50 legeredményesebb tanuló részvételével. Az olvasmánylista változatlan marad, azonban sokkal alaposabb elmélyülésről, szakirodalmi tájékozottságról kell itt tanúbizonyságot tenniük a versenyzőknek. Ebben a fordulóban mindenkinek el kell készítenie egy központi zárthelyi dolgozatot (fogalmazást, összehasonlító elemzést), melyre ezúttal 180 perc áll rendelkezésükre. Ezt követően pedig három szóbeli fordulóban mérik össze tudásukat, ahol a művekkel kapcsolatos villámkérdésekre kell válaszolniuk a nyilvánosság előtt.¹⁹

¹⁹ <http://www.eotvos-tata.sulinet.hu/versenyek/AJIverseny/AJIverseny.htm>

4. 2. A foglalkozások előkészítése

A diákok sikeres munkájának egyik alappillére a tanári munka hatékonysága. Ennek megfelelően tőlem is alapos előkészületeket kívánt meg minden egyes foglalkozás. Első lépésként a versenyről tájékoztattam, megnéztem a korábbi évek feladatlapjait, feladattípusait. Ez fontos volt abból a szempontból, hogy ezen ismeretek birtokában úgy kezdhettem hozzá a kijelölt művek olvasásához, hogy közben olyan momentumokat figyeltem, amelyek előző években is nagyobb hangsúlyt kaptak. Ilyen volt az idegen szavak magyarázata, a jelképes tárgyak kiemelése, vagy épp a szereplők kapcsolatainak feltérképezése.

Következő lépés tehát az olvasás szakasza volt. Ekkor egyrészt jegyzeteket készítettem magamnak, melyek a későbbiekben nagy segítségemre voltak a feladatlapok összeállításánál. Másrészt tájékoztattam az elérhető és a diákok számára is emészthető szakirodalmakról, ugyanis úgy véltem, nem elég, ha csak a tartalmi elemeket emeljük ki. Szükségesnek láttam az ennél mélyebb értelmezési lehetőségek felvázolását is, még ha ez az első fordulóban nem is kap nagy szerepet. Azonban sok problémát csak úgy érthetnek meg a tanulók, ha szakszerűbb magyarázattal egészül ki. Ennek kapcsán nem törekedtem a teljességre, céloom csupán a kulcskérdések elemi szintű kibontása volt. Így szinte minden műhöz csak egy-egy, általam legjobbnak ítélt elemzést választottam ki, s ezeket a diákoknak is eljuttattam a megfelelő időben.

A szakirodalom felkutatásában nagy segítségemre voltak az iskola könyvtárosai, akiknek még szeptember elején átadtam az olvasmánylistát. Így néhány napon belül már több cikk, elemzés és összefoglalás állt a rendelkezésemre. Ezeket átolvastam, majd szelektáltam közülük. Voltak, amelyeket túl nehéz nyelvezetűnek és hosszúnak találtam. Garaczi művével például két, az *Alföld* című folyóiratban található tanulmány is foglalkozott²⁰, ám terjedelme is nagy volt, és fogalmazásmódja miatt sem akartam ezzel terhelni a diákokat, csupán saját munkámba építettem be. Kaptam azonban olyan elemzéseket is, melyeket eddig magam nem ismertem, ám nagyon hasznosnak találtam, így a megfelelő időben a gyerekeknek is továbbítottam.²¹

A könyvtárosok segítségével kívül több esetben használtam internetes keresőket is, ahol folyóiratokban fellelhető, anyagunkhoz kapcsolódó írásokat kerestem. Így találtam meg egy

²⁰ Bónus Tibor: Az önéletrajz szövegszerű újraírása I. (Garaczi László: Mintha élnél, pompásan buszozunk!) In: *Alföld* 2000/9. 35-59.

Bónus Tibor: Az önéletrajz szövegszerű újraírása II. (Garaczi László: Mintha élnél, pompásan buszozunk!) In: *Alföld* 2000/10. 64-79.

²¹ Ilyen volt Szerb Antal: *Pendragon legenda* című alkotásának egyik elemzése: Bunné Csintalan Judit: *Emelt szintű magyar szóbeli érettségi tételek*, 2009. Debrecen Pedellus Tankönyvkiadó, 2009. 134-139.

jó elemzést az *Igazolt hiányzás* című műhöz.²² Ezenkívül ahol lehetett felhasználtam a tankönyveket is, ezek alapján készítettem el összefoglalást Arany nagykőrösi balladáihoz.

A felkészülés utolsó fázisában a legtöbb esetben összeállítottam az olvasmányokhoz egy feladatsort. Itt arra törekedtem, hogy hasonló példákkal találkozzanak, mint majd a versenyen, a feladatlapok felépítése is ezt tükrözte, általában 5 kérdést tettem fel, melyekre rövid, néhány mondatos, szavas válaszokat vártam. Eközben készültem a fogalmazásokra is, gondolkoztam a lehetséges közös motívumokon, tartalmi elemeken, végül munkám eredményéből is készítettem segédanyagot.

4. 3. A foglalkozások menete

Ugyan már a nyár folyamán is megtalálható volt a verseny kiírása, több diák is csak a 2011/2012. tanév elején szerzett róla tudomás. Az év kezdetén még csak egy tanuló szeretett volna indulni a megmérettetésen, szeptember végére négy főre bővült a létszám. Velük, név szerint Lucával, Martinával, Rékával és Zsuzsival, október elején kezdtük el a közös készülést. Minden alkalommal tisztáztuk, hogy a következő találkozásunkon mely műveket fogjuk elemezni, így maradt elegendő idejük az olvasásra. Kezdetben hetente egyszer tartottam órákat, majd a verseny közeledtével ezeket heti kettőre növeltük. A lányok is igényelték, és a kijelölt anyagot is csak ilyen beosztással lehetett érdemlegesen feldolgozni.

Az első alkalomra 2011. október 7-én került sor. Ekkorra három viszonylag rövidebb, könnyen értelmezhető művet – A revizort, a Liliomot és a Pompásan buszozunk! című regényt – kellett elolvasniuk. Erre az összevonásra az idő szűkössége miatt volt szükség, másrészt az ezekben előkerülő problémákra nem kellett egy egész órát szánni. Ezt követően minden hétre egy olvasmány jutott, de természetesen, ha a helyzet úgy kívánta, vissza-visszatértünk művekhez.

A foglalkozások többségén feladatlapok segítségével dolgoztunk, melyeket egy kivétellel én állítottam össze. Ennek menete az volt, hogy közösen beszéltük meg a válaszokat, a diákok felelevenítették emlékeiket, majd én kiegészítettem az esetleges hiányokat. Ez a módszer jónak bizonyult abból a szempontból, hogy olyan adatok is rögzítésre kerültek, melyek felett elsiklottak a lányok, vagy ahol listaszerű felsorolásokat kellett tenniük. Ilyenek voltak a helyszínek váltakozására vagy a kapcsolattípusokra irányuló kérdések.

²² <http://epa.oszk.hu/01300/01326/00042/14rolrol.html#4>

A feladatlapoknak volt negatív oldala is, mivel sok időt elvett a kitöltésük, kevés időnk maradt az értelmezésekre. Az első foglalkozáson épp ezért nem is tudtuk mind a három műhöz kapcsolódó kérdéssort kitölteni, az utolsóra vissza kellett térnünk a következő találkozásunkkor. Ebből a tapasztalatból kiindulva a harmadik alkalomra, amikor Arany János balladáiról beszéltünk, nem készítettem feladatlapot. Ekkor inkább külön-külön elemeztük az egyes alkotásokat. Ugyanakkor ennek is megvoltak a levonható következtetései: keveset vagy egyáltalán nem jegyzeteltek, így a lényeges információk rögzítése sem történt meg. Épp ezért később készítettem egy összefoglalást arról, ami ekkor szóba került, s ezt küldtem el a lányoknak is, hogy visszakereshető, tanulható anyag is legyen a kezükben. A kérdéssorok mellőzése tehát mégsem bizonyult hatékonyabbnak, így visszatértem ehhez a módszerhez. Ez a későbbiekben már eredményesebbnek mutatkozott, hiszen, miután behoztuk a lemaradásunkat, egy megbeszélésen már csak egy művel foglalkoztunk.

A feladatok egy része a tartalom elemeire irányult, így szinte csak a lányok memóriáját fejlesztette. Ezeket úgy próbáltam nehezíteni, hogy összefüggésekre, a művekben egymástól távoli események összekapcsolására is rákérdeztem. Így nem volt elegendő, ha csak folyamatában el tudták mondani a cselekményt, azt is elvártam, hogy a ok-okozati viszonyokat megértsék, átlássák. Ilyen kérdések kerültek elő:

- Garaczi: Pompásan buszozunk!: Milyen értelemben szerepel a műben a *lemur* kifejezés?
- Gerlóczy: Igazolt hiányzás: Hogyan kapcsolhatóak a beszélőhöz az alábbi személyek?
- Jókai: És mégis mozog a föld: Milyen célok, vágyak vezérlik az öt kicsapott diákot? Mennyiben sikerül ezt megvalósítaniuk?²³

A feladatok megoldása mellett mindig szántunk időt a jelentésteremtésre. Több esetben előzetesen vagy az órák után küldtem e-mailben a tanulóknak rövid cikket, elemzést, melyek az értelmezés egy-egy lehetőségét villantották fel. Ezekről a foglalkozásokon is beszéltünk. Itt előkerültek olyan kérdések, mint a címmagyarázat, a megjelenő motívumok szerepe, a narrátori és szereplői tudat egybemosódásának és elkülönítésének problematikussága, a tér-idő szerkezet jelentősége. Ez megkönnyíthette a lányok számára az egyéni értelmezés lehetőségét.

²³ A teljes feladatlapokat lásd a Mellékletben

A jelentésteremtést, illetve a művek cselekményének felelevenítését befolyásolta az, ahogyan a lányok az egyes olvasmányokhoz viszonyultak. Az órák első percei általában azzal teltek, hogy elmondták érzéseiket, benyomásaikat. Ezzel egyrészt oldottuk a hangulatot, másrészt, utólag átgondolva, magyarázta, hogy miért értettek meg bizonyos dolgokat nehezebben. A *revizor* mindannyiukon tetszett, élvezték a helyzet és jellemkomikumokat, követhető volt számukra a cselekmény. Mind a négyen ezután olvasták a *Liliomot*, ami épp ezért unalmasabbnak, eseménytelennek, kisszerűnek tűnt számukra, s nem értették Liliom cselekedeteinek indítékait. A két kortárs mű, a *Pompásan buszozunk!* és az *Igazolt hiányzás* volt számukra a legnehezebben befogadható, hisz ezek modern elbeszéléstechnikával íródtak, nem mindig lehetett beazonosítani a beszélőt, az események egymásba fonódtak. Szerb Antal *Pendragon legendáját* élvezték, ők is intellektuális kalandnak tekintették az olvasást, s mivel minden rejtély alaposan fel van fejtve, ők sem vesztek el ezek sűrűjében. Arany János történelmi balladái nehézségeket okoztak, ami a műfajból (balladai homály, történelmi események feldolgozása, sűrítés) is adódik. Itt a foglalkozáson először a történelmi hátteret beszéltük meg, majd újraolvastuk a műveket, s csak ezután vontunk le következtetéseket. Jókai regényétől féltek a leginkább, főleg terjedelme miatt, így azt hagytuk a végére, az őszi szünet alatt jutott (juthatott volna) idejük elolvasni. Végül szórakoztatónak, élvezhető történetnek találták, s a megértés sem okozott gondot. Itt inkább a korszakra vonatkozó ismeretek a hiányát kellett pótolnom.

A felkészítő órák második fázisában az összehasonlító elemzések lehetséges szempontjaira koncentráltunk. Megpróbáltunk közös pontokat, motívumokat találni az olvasmányok között. Már az olvasás során készültem a versenynek erre a részére is, kerestem a kapcsolatokat. Ebben később a diákok is segítségemre voltak, néhány óra végén együtt gondolkodtunk, próbálgattuk, hogy a megtalált szempontok melyik műben, mennyire érvényesülnek. Az utolsó két hétben szántunk erre nagyobb figyelmet, amikor két foglalkozáson csak erről beszéltünk. Az irodalomtanításban egyre nagyobb teret nyer a művek kronologikus sorrendű feldolgozása helyett, a motívumok köré szervezett tanítás. Esetünkben is hasonló valósult meg, annyiban nehezítve helyzetünket, hogy a megadott elemek között nekünk kellett összefüggést találnunk.

Előzetesen összeállítottam egy vázlatot, hogy a lehetséges címek a művekben hogyan jelennek meg. Olyan címlehetőségeket találtam, mint a múlttal való szembenézés lehetőségei, a bűn és bűnhődés, a férfi és a nő viszonya. Az ezekről készült összefoglalókat oda is adtam a lányoknak, de ekkor még egyszer megvitattuk közösen, hogy mely lehetőségek relevánsak. Megállapítottuk például, hogy a bűn és bűnhődés motívuma majdnem teljesen kizárható, hisz

Arany balladái közt nem szerepelt az Ágnes asszony, ami ennek az értelmezési lehetőségnek tökéletesen megfelelne. Olyan kapcsolódási pontot, amibe minden mű maradéktalanul beilleszthető nem találtunk. Azonban erre nem is mindig törekedtünk, mivel a verseny csak 2-3 alkotás összehasonlítását várja el. Épp ezért minden tematikus csoportnál kiemeltük, hogy melyek lehetnek a legodaillőbb művek, melyekről lehet legtöbb információt összegyűjteni.

A négy lány ettől a feladattól félt legjobban, így ebben igyekeztem a lehető legtöbbet segíteni nekik. Még az utolsó foglalkozásunk alkalmával is ez kapott a legnagyobb szerepet, ekkor további címlehetőségeket vázoltam fel, bár ezek már tényleg csak 2-4 mű között teremtetek kapcsolatot. Ilyen cím volt a család szerepe, az erkölcsök, az íróvá válás folyamata. Azonban úgy éreztem, hogy ez is hasznos lehet, hisz minél több aspektusból vizsgálunk meg egy alkotást, annál több információ juthat eszükbe egy váratlan cím esetén is.

Néhány óra végén arra is szántunk időt, hogy a fogalmazások megírásának technikai oldaláról beszéljünk. Felhívtam figyelmüket arra, hogy nemcsak a tartalom helyessége, hanem a formai követelmények is számítanak a pontozásnál. Felelevenítettük, hogy épül fel egy jó érvelő, elemző, összehasonlító szöveg. Beszéltünk arról, hogyan lehet frappánsan kezdeni és lezárni egy fogalmazást, milyen sorrend alapján érdemes elemezni a műveket. Olyan dolgokra is felhívtam a figyelmüket, mint az idővel való gazdálkodás, a megadott terjedelem kitöltése. Tehát nemcsak az olvasmányokhoz kapcsolódó tudásuk bővítését tartottam fontosnak, hanem gyakorlati tanácsokkal is elláttam őket.

4. 4. A tanulók munkája, jellemzése

Mint fentebb már említettem az idei versenykiírásra az általam illetve mentortanárom által tanított osztályokból négy lány jelentkezett, hárman 10. osztályból, egyikük a 9. évfolyamról. A kapcsolatot ez ügyben szeptember végén vettem fel velük. A foglalkozásokon kívül más alkalmakkor is gyakran kerestük egymást, illetve már az első órától kezdve folyamatosan e-mailen keresztül is összeköttetésben álltunk. Mivel két külön osztályba jártak, az nem, vagy ritkább esetekben csak nehezen volt megoldható, hogy mind a négyen egyszerre vegyenek részt a felkészítésen. Így általában két részletben tartottuk az órákat, melyeknek az időpontjait az ő igényeik szerint jelöltük ki.

Eltérő személyiségük megmutatkozott a versenyhez való hozzáállásban, az elvégzett munkában, de még az egyes művekhez való viszonyban is. A négy lány közül Zsuzsi már a nyár folyamán elkezdte az olvasást, részletes jegyzeteket készített magának. Eleinte ő tűnt számomra a legígéretesebbnek és legmotiváltabbnak. A többi lány csak szeptember második felétől foglalkozott a versennyel. Közöttük is voltak különbségek. Luca mindig elolvasott

mindent időben, s ez még alapossággal is párosult. Ő tudott leginkább a tartalom mögé látni, olyanokat is észrevett, ami a többieknek fel sem tűnt. Martina néhány könyvet nem tudott időben megszerezni, így azokon a foglalkozásokon nem is vett részt. Egyébként nagyon ügyes lett volna, kiválóan emlékezett kisebb részletekre is, de lendülete a végére elfogyott. Réka volt a legkevésbé szorgalmas a csapatból, ő több órát kihagyott, a művekből is sok kimaradt, lassan haladt a munkával. Ugyanakkor ő volt az egyetlen, aki a két kortárs regényt (*Pompásan buszozunk!*, *Igazolt hiányzás*) kedvelte, ami mutatja, hogy fogékony az irodalomra.

Más volt az órák hangulata, menete aszerint, hogy mikor kikkel dolgoztam együtt. Ha többen is ott voltak, akkor nem jutott annyi idő az egyéni meglátások megvitatására. Ekkor gyorsabban megoldották a feladatlapokat, mivel egyikük mindig tudta a jó választ. Azonban az értelmezések során több kérdés is vetődött fel, nem mindig értettek egyet, ez lassította is a folyamatot. Lucával töltöttünk a legtöbb időt négy szemközt, s ezek az órák nagyon dinamikusak, eredményesek voltak. Ennek oka, hogy ő már a kezdetektől másként állt a művekhez, mint a többiek. Nem laikus olvasóként, szórakozás céljából forgatta a könyveket, hanem értő olvasással, a tartalom kívül a miértek, hogyanok is érdekelték, s kételyeit, kérdéseit bátran meg is fogalmazta. Tőle a szakszerű nyelvhasználat sem állt távol, amit igyekezett is használni.

Zsuzsi végezte a legprecízebb munkát, amit jegyzetei is mutattak. Ám az összefüggések átlátásában már gyengébb volt. Gyakran elsiklott a lényeges elemek felett, inkább a tartalomra figyelt, s az olvasmányok közti kapcsolatokat nem tudta érdemben kibontani. Ugyanakkor végig egyenletes teljesítményt nyújtott, Lucához hasonlóan egyetlen órát sem hagyott ki, a nyáron olvasott műveket a legtöbbször újraolvasta.

A legtermékenyebbnek az a foglalkozás bizonyult, amikor kettőjünkkel, Zsuzsival és Lucával dolgoztunk együtt. Ekkor már csak az összehasonlító fogalmazásra készültünk, s nagyon sok ötlettel egészítették ki az általam készített vázlatot, bátran tették fel kérdéseiket, amire sokszor egymásnak is tudtak felelni. Már az első alkalmakkor is úgy láttam, hogy nekik van leginkább esélyük a továbbjutásra, bennük van meg az a tehetség, ami az elemzések megírásához is kell, illetve a döntőben is szükséges lesz. Munkájuk végig alapos és kiegyensúlyozott volt, s motivációjuk is csak egyre nőtt.

Összességében az órák nagyon jó hangulatban teltek. Úgy vélem, hogy a diákok is elégedettek voltak a munkámmal. Jó kapcsolat alakult ki közöttünk, bármilyen kéréssel fordultak hozzám, igyekeztem teljesíteni azt. Ez lehet az egyik oka, hogy annak ellenére, hogy az olvasmányok terjedelme és jellege miatt ugyan nehéz feladat hárult rájuk, az órákat nem érezték tehernek, s végig aktívan dolgoztak.

4. 5. A verseny tanulságai

Mint említettem a versenyre november 14-én került sor. A kitűzött feladatainkat ekkorra el tudtuk végezni, minden olvasmányt megbeszéltünk, így a tőlem telhető legjobb felkészítést adtam a diákoknak. Utólagosan úgy gondolom, hogy ez sikeres is volt.

A verseny után a diákok arról számoltak be, hogy nehéznek találták a kérdéseket, és az esszé témája is váratlanul érte őket. Ennek ellenére törekedtek minden tudásukat felhasználva megoldania a feladatlapot. A négy órát egyikük sem használta ki teljesen, a legtovább Zsuzsi és Martina maradt, 3 és fél órát dolgoztak, Luca 3 órát, Réka pedig sokkal hamarabb feladta.

Néhány nappal később megkaptam mentortanáromtól a kitöltött feladatlapokat, hogy javítsam ki, nézzem át én is. Ez hasznos volt több szempontból is. Egyrészt láttam, hogy melyik lány hogyan dolgozik éles helyzetben. E téren nem ért meglepetés, hiszen akiktől kimagaslóbb eredményt vártam, azok ezt hozták is, akik pedig a felkészülésbe sem fektettek nagy energiát, azok most is gyengébben szerepeltek. Másrészt nekem is visszaigazolás volt ez, megismertem a feladatokat és az elvárt válaszokat. Következtetéseket tudtam levonni, hogy mire kellett volna még figyelmet szánunk, mit kellett volna gyakorolnunk.

Érdekes volt a fogalmazások olvasása is. Ebből jobban kiderült, hogy kinek mennyire van tehetsége az irodalomhoz. Alapvetően nagyon jól sikerült megoldaniuk ennek a váratlan témának (*Az élet „kalandjai”*) a kibontását is. Egyedül Réka teljesített gyengébben, aki mindössze egy oldalt írt, ebben az *Igazolt hiányzást* és a *Liliomot* hasonlította össze, de ennek is összechapott volt a vége. Úgy vélem, hogy miután a feladatlapot nem sikerült jól kitöltenie, nem tett erőfeszítéseket a fogalmazásnál sem, lemondott a továbbjutásról. Zsuzsi tesztje sikerült a legjobban, és alapvetően az utolsó feladata is jó volt, bár néhol kicsit beleveszett az apró részletekbe, a fontosabb információk pedig elmaradtak. Az én számításaim és javításom szerint így is 130 pont felett van a dolgozat, tehát továbbküldhető. Reményeim szerint pedig folytatás is vár rá a döntőben. Martina feladatai eléggé hiányosak, nem tudott mindent elolvasni, ez tükröződött is válaszain. Sajnálom, hogy ez így történt, mert az összehasonlítása nagyon alapos és logikus volt, kiváló stílusban fogalmazott, nekem különösen bevezetése és befejezése tetszett. A kettő eredménye azonban nem érte el a 120 pontot, így nem továbbküldhető. Luca szintén elvárásaimnak megfelelően teljesített, feladatlapjával is magas pontszámot ért el (bár volt néhány bizonytalansága), és elemzése is kimagasló volt. Kitűnően beépítette azokat a fogalmakat, elemeket, melyekről az órákon beszélünk, szakkifejezéseket is használt, és rávilágított a hasonlóságokra. Az ő eredménye is 120 pont feletti, így maradt esélye a döntőbe kerülésre.

A feladatok ismeretében elmondható, hogy voltak köztük olyanok, melyekre mi is kitértünk, én is kiemeltem őket. Az alábbiakban néhány példát vázolok fel:

Saját készítésű feladatlapjaim kérdései	Verseny kérdései
Jókai: És mégis mozog a föld:	
Kálmán életében milyen fordulatok kapcsolhatók az alábbiakhoz?	Idézz fel Jenőy Kálmán életének fontos állomásait!
Milyen célok, vágyak vezérlik az öt kicsapott diákot? Mennyiben sikerül ezt megvalósítaniuk?	Foglalja össze egy-két mondatban, hogyan folytatódott Jenőy Kálmán négy diáktársának életpályája, miután elhagyták a debreceni kollégiumot!
Igazolt hiányzás	
Hogyan kapcsolhatók a beszélőkhöz az alábbi személye? K, Laci, Feri, Zsó, Töpe stb.	Kapcsolatokra vonatkozó kérdések (nagyszülők, K, Laci)
Sorold fel azokat az iskolákat, ahova a beszélő járt! Említs konkrét élményeket néhány intézmény kapcsán!	Írja a megfelelő iskolához az odaillő idézet számát

Az összefoglaló elemzés témáját nem sikerült eltalálnunk. A cím Az élet „kalandjai” volt. Mi ilyen témáról nem beszéltünk, de a fogalmazásokból úgy láttam, hogy alapvetően sok elemet fel tudtak használni abból az összefoglalásból, amit én adtam nekik. Mindannyian csupán két művet emeltek ki, esetleg még egy-egyre utaltak. A legnépszerűbb *A Pendragon legenda* és az *És mégis mozog a föld* volt. Előkerült még a *Liliom* és az *Igazolt hiányzás*. Erre a feladatra jobban nem lehetett felkészülni, az általunk megvitatott címek mind csak találgatáson alapultak.

Tanulágként vonható le, hogy több figyelmet kellett volna a tér-idő viszonyokra és az intertextuális utalásokra szánni. Ez utóbbi több olvasmány kapcsán előkerült a versenyen, s a mai modern irodalomtudomány is kiemelt szerepet szán a témának. Mi azonban ezeket nem emeltük ki, így ezekben a feladatokban a lányok is gyengébben szerepeltek. Szintén nem gyakoroltuk olyat sem, hogy idézetek, jellemzések alapján hogyan lehet szereplőket, helyzeteket felismerni, pedig erre is vonatkozott több kérdés. A jövőben, ha hasonló kihívás előtt állok, ezekre mindenképp több gondot fordítok.

4.6. Összegzés

Hosszú és sok munkával járó időszak áll a hátam mögött, aminek kézzel fogható eredménye (a döntőbe jutók névsora) még kérdéses. Azonban én sikeresnek értékelem ezeket a hónapokat, hisz az órákon a tanulók gyarapíthatták tudásukat, megkapták a szükséges alapot a felkészüléshez. Ennél többet ebben az időszakban nem tudtam tenni, de a két

továbbküldhető dolgozat, mely 50 %-os eredménynek számít, azt mutatja számomra, hogy nem volt haszontalan a munkám.

A négy versenyzőt megkértem, hogy írják le néhány mondatban a benyomásaikat, javaslataikat a foglalkozásokról. Ebben kiemelték a segítőkészségemet, a magyarázataimat, a felkészültséget. Jónak találták a szakirodalmak megismerését, azt, hogy önállóan is kellett gondolkozniuk. Pozitívumként említették, hogy az e-mail-váltások megkönnyítették, felgyorsították a készülést. Emellett az is fontos, hogy jó hangulatban teltek az órák, nem érezték feszélyezve magukat.

Nagyon örülök, hogy kipróbálhattam, milyen versenyre felkészíteni diákokat. Egészen más ez az együttműködés, mint egy hagyományos óra megtartása. Ezek a lányok mind tehetségesek az irodalomban, és jó érzéssel tölt el az, hogy én lehetek az, aki fejleszti őket, bővíti tudásukat, s hogy részese lehetek sikereiknek. Nehéz, bár tanulságos hetek voltak ezek, melyeket azonban nagyon élveztem. Így biztos vagyok abban, hogy ha sikerül elhelyezkednem a tanári pályán és lehetőségem lesz rá, máskor is örömmel fogok hasonló kihívásokat keresni.

Mellékletek

1. sz. melléklet: A foglalkozásokra készített feladatlapok

Molnár Ferenc: Liliom

1. Hol ismerkedik meg Liliom és Juli? Mivel akarják a rendőrök „elijeszteni” a lányt?

2. Mit tervez Liliom és Ficsur? Miért nem sikerül a tervük?

3. Hasonlítsd össze néhány mondatban Juli és Liliom valamint Mari és Hugó kapcsolatát, sorsuk alakulását!

4. Mihez hasonlította Ficsur a mennyországot? Mely dolgok igazolják később elképzelését?

5. Írj 3-3 jellemvonást Liliomra és Julira is! Igazold a szövegből!

Garaczi László: Pompásan buszozunk!

1. Milyen személyekkel, kikkel áll kapcsolatban a beszélő? Írj néhány példát!

Tanárok	Lányok
Egyéb felnőttek	Fiúk

2. Milyen értelmekben szerepel a műben a *lemur* kifejezés?

3. Mit jelentenek az alábbi kifejezések?

Vérnyákolok:

Eszemká:

SZER:

Tikitakizik:

Csocsóbüdi:

4. Mi az a szerelemsor? Miért nem lehet ebben Tausz Jutka az első?

5. Írd le röviden a szöveg egyik vissza-visszatérő eseményét, mely miatt a beszélő büntetést kap! Hogyan tudatja ezt szüleivel?

Gogol: A revizor

1. Honnan tudja meg a polgármester, hogy revizor fog érkezni a városba? Hogyan tudja meg, hogy valószínűleg már itt is van?

2. Melyek azok a dolgok, amelyeken változtatni kell a revizor érkezéséig...
a közjótékonyági intézményekben?

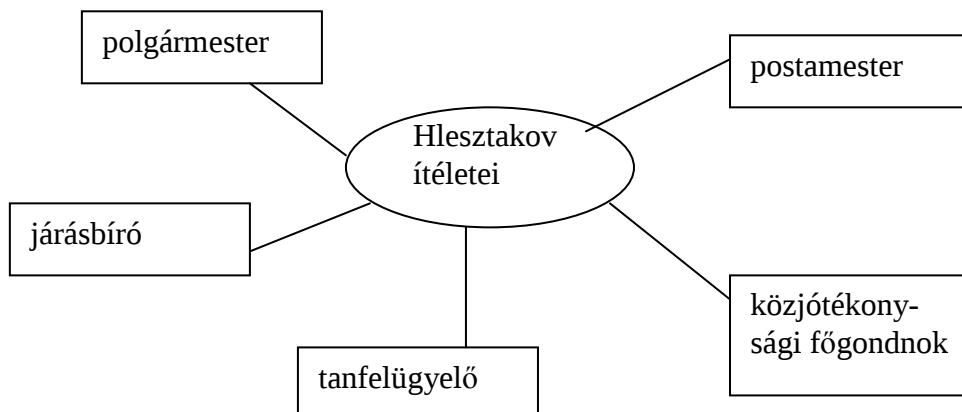
a járásbírószágon?

a tanfelügyelőnél, az iskolában?

3. Kitől tudjuk meg, hogy Hlesztakov nem revizor? Mikor és hogyan szereznek erről tudomást a szereplők?

4. Hogyan és kiktől tud Hlesztakov pénzt szerezni?

5. Milyen ítéleteket mond ki levelében Hlesztakov vendéglátóiról?

Gerlőczy Márton: Igazolt hiányzás

1. Milyen névváltozatait ismerjük a beszélőnek? Milyen utalások erősítenek rá arra, hogy a beszélő és az író egy személy?

2. Sorold fel azokat az iskolákat, ahová a beszélő járt! Milyen okok miatt kellett ennyiszor iskolát váltania? Említs konkrét élményeket néhány intézmény kapcsán!

3. Hogyan kapcsolhatóak a beszélőhöz az alábbi személyek?

Rozi

Töpe

K

Broki

Laci

Florisze

Feri

Ádám

Zsó

Maresz

4. Milyen élmények kapcsolhatók az alábbi helyszínekhez?

Apagy

Szentendre

Izrael

BAZ

5. Hogyan értelmezhető a regény címe az utolsó fejezet felől olvasva?

Jókai Mór: És mégis mozog a föld

1. Milyen célok, vágyak vezérlik az öt kicsapott diákot? (Milyen pályát választanak maguknak?) Mennyiben sikerül ezt megvalósítaniuk?

2. Milyen események és személyek köthetők az alábbi helyszínekhez?

Debrecen

Gödénylak

K...

Kordica

Pest

3. A regény szereplőinek élete sok ponton összekapcsolódik egymással. Gyűjts a példához hasonló „hármassokat”, és jellemezd röviden kapcsolatukat!

Kálmán – Katinka – Bálvándy

4. Kálmán életében milyen fordulatok kapcsolhatók az alábbiakhoz?

Csittvári krónika

Medvevadászat

Olaszország

Rundella

5. Milyen boldogulási lehetőségek kínálóztak Kálmán számára? Melyek vallottak kudarcot, és miért? Mi teljesült be ezekből?

2. számú melléklet: Tematikus áttekintések a művekhez

1. Múlttal való szembenézés

Arany János balladái

- Mind az 5 mű a történelmi balladák közé sorolható, olyan témát választ, mely a magyar történelemből többé-kevésbé ismert (Hunyadi család, Szondi és a várháborúk, Zács Felicián)
- Arany olyan szituációt választ ki a históriából, mely párhuzamba állítható a leverett szabadságharc utáni állapottal, s rajtuk keresztül Arany feleletet adhat a kor problémáira. Legfontosabb témái: a zsarnokság, az elnyomáshoz való viszony, a zsarnokság természetrajza, a hazához, az eszmékhez való hűség, a költők és írástudók felelőssége. → az események múltba helyezése kivédi a kor esetleges támadásait is.

Garaczi: Pompásan buszozunk!

- A beszélő felnőttként tekint vissza gyermekkori énjére, gyakran értékeli, értelmezi korábbi cselekedeteit.
- A két idősík sok helyen egybeolvad, nehéz elkülöníteni, mi az, amit még gyermekként közöl, mi az, amit már felnőtt énje mondhat vele.
- Néhol olyan történetek is olvashatóak, melyek már idősebb korban élt át, pl. katonaság

Gerlóczy. Igazolt hiányzás

- A beszélő iskolaéveit meséli el, viszonylag rövid időtávlatból (a történetmondás idején még alig hagyta ott az iskolát). Tehát az élmények nagyon közelinek tűnhetnek, de problematikus, hogyan emlékezhet ilyen pontosan 15 évvel korábbi eseményekre is.
- Tisztán látja hibáit, negatív tulajdonságait (pl. tudja, miért rúgják ki, minden iskolából, mit kellene másként csinálnia). Tárgyilagosan akar beszélni önmagáról, de az olvasónak figyelembe kell vennie, hogy lehet szó torzításról, nem kell minden szavát elhinnünk.
- Utólagosan vizsgálja önmagát, az egyes helyzetekben tanúsított magatartását. A záró fejezetből az derül ki, hogy nem bánt meg semmit, igazoltnak érez minden cselekedetet (érettségi nélkül is lehet valaki sikeres ember, a fejlődés nem ettől függ).

Gogol: A revizor

- A kis orosz falu lakói, főleg tisztviselői a revizor érkezésének hírére megváltoznak korábbi önmagukhoz képest, olyan dolgokat akarnak kifelé az idegen felé mutatni, ami sosem volt jellemző az adott közösségben.
- Az ismeretlen revizortól való félelem rákényszeríti őket, hogy szembenézzenek múltbeli hibáikkal, hiányosságaikkal (pl. a bíró megvesztegethető, a kórház piszkos, igénytelen, a betegek nem kapnak megfelelő ellátást stb.)
- Mindent megtesznek, hogy ezeket a hiányosságokat palástolják, de miután azt gondolják, hogy Hlesztakov személyében már meg is érkezett a revizor, nem tudnak érdemi lépéseket tenni a rend megteremtésére. A változások hiányában újra a korrupció és a hazugságok eszközeihez nyúlnak (Hlesztakov lefizetése, kórházban megszervezett látogatás során látszat fenntartása)

Molnár Ferenc: Liliom

- Liliom egész életében csavargott, bűnözött, hazudott. Julival való kapcsolata sem tudja őt ettől az életformától eltéríteni. A mennyország kapujában lehetőséget kap az újrakezdésre, de ezzel nem él. 16 évig a tisztítótűzben ég, mely idő alatt átgondolhatná életét, s egy

utolsó jócselekedetet hajthatna végre. Azonban ez az idő sem elég neki, hogy múltját átértékelje.

- A földre visszatérve is úgy tűnik, hogy egyáltalán nem változott mentalitása. Nem derül ki egyértelműen, hogy akar-e valamilyen jótettet végrehajtani.
- Azonban a darab végére kiderül, hogy nagyon is tisztában van múltbeli énjének hibáival, s ezekért kész vállalni is a felelősséget. Ugyanis amikor kiderül, hogy Juli hazudott lányának az apja halálát illetően, Liliom kísérletet, hogy elmondja, milyen ember is volt valójában. Mintha a lelkét szeretné megnyugtatni ezzel, ugyanakkor bűntudata is kifejeződik mondataiban.

Szerb Antal: A Pendragon legenda

- A regény számos ponton kapcsolódik a múlthoz, már maga a cím is arra utal, hogy egy régi történettel állunk szemben.
- A beszélő, Bátky János maga is történelem megszállottja, foglalkozását is úgy adja meg, hogy hisztoriosziosziográfus. Egész életét különféle rejtélyek kibogozására, történelmi események megismerésére szánja.
- A helyszínek hangulata is meghatározó, a walesi táj és nép egyébként is sok mondát őriz, melyekről a történet előrehaladtával egyszer gyakrabban bebizonyosodik, hogy van valóságtartalma – legalábbis a látszat ezt sugallja. Pl. éjféλι lovas, kastélytó, feltámadó halottak, a kastélyban „élő” szellemek.
- A regény egyik lehetséges műfaji meghatározása a misztikus regény (18. sz.-i angol műfaj; álközépkori környezetben játszódó, fantasztikus borzalmakkal teli rémregényfajta.) → earl titokzatos alakja, elzárt kastély, családon kívüli narrátor, sötét legendák.
- Nagy hangsúlyt kap a rózsakeresztesek legendája, mely eleve a múltba repíti az olvasót, hisz egy századokkal korábbi titkos társaságról van szó.
- Megidéződnék régi könyvek és szerzők is, pl. Fama Fraternitatis Roseae Crucis, Lenglet de Fresnoy memoárja
- A múlttal való folytonosságot a Pendragonok jelmondata is megteremti: Hiszek a test feltámadásában. Eszerint tehát lehetséges az örök élet, akkor pedig még jobban megismerhető a múlt (hisz a régi ősök maguk tehetnek róla tanúbizonyságot).
- A szerelem, ami Bátky és Cynthia közt szövődik, nem más, mint a múlt, a történelem iránti vonzódás. Bátky valójában nem a nőt szereti, hanem azt a várkisasszonyt, aki néhány nemzedékkel korábban lehetett volna.

2. Bűn – büntetés – bűnhődés

Arany János balladái

- A balladák nagy része egyben lélektani jellegű is. Középpontjukban a bűn és bűnhődés problémája áll. A kérdés fölvetése és a probléma megoldása. Arany szerint a bűn magában hordozza a büntetést, mert a személyiség széthullásával jár. Ezt jelzik a balladákban a bűnösök víziói és hallucinációi. Vallja, hogy a polgári világ feladata nem az intézményesített büntetés, az erőszakra történő intézményesített erőszak válasz, hiszen meg kell szakítani az emberiség történetének, mint erőszakláncolatnak a folyamatát. A feladat az, hogy teret engedjünk a fölismert bűn után a bűnhődés folyamatának, biztosítsuk ennek lezajlását.
- **V. László:** BŰN: Ígéretével ellentétben a király lefejeztette Hunyadi Lászlót, Mátyást pedig börtönbe záratta. BŰNHÖDÉS: Emiatt gyötri a lelkiismeret, ami egyre súlyosabb hallucinációkat okoz (az esőre, szélre, villámlásra azt hisz, a nép készül rátörni, még a halott HL.-t is látni véli). Végül Csehországba menekül, de nyugalmat itt sem talál, ezt majd csak sírban nyerheti el.
- **Zách Klára:** BŰN/1: a királyné testvére, Kázmér megbecsteleníti Klárát. (itt a férfi a fő bűnös, de valószínűsítik, hogy a királyné is tudott tervéről, s cinkosa volt, ő küldte testvéréhez a lányt) BŰN/2: Klára apja, Felicián bosszúból a királyné éltére akar törni, őt és fiait megölni. BŰN/3: A király, Károly Róbert a merénylet után Zács családját kivégezteti, földönfutóvá teszi. BŰNHÖDÉS: Klára az események legnagyobb áldozata, hisz nemcsak becsületén esett csorba, hanem a király bosszúja miatt családját is elveszítette.
- **Szondi két apródja:** BŰN: A török pasa kegyetlenül megostromolja Drégely várát, a várkapitány, Szondi György a végső ostromkor életét vesztette. BÜNTETÉS: a pasa lerombolja a várat, Szondi holttestét közszemlére teszi. Áldozatok: a két életben maradt apród az események legnagyobb áldozat, hisz nem akarnak a török táborhoz csatlakozni.

Garaczi: Pompásan buszozunk! és Gerlóczy. Igazolt hiányzás

- Ezekben a regényekben a szereplők életkorából kifolyólag sem beszélhetünk komoly bűnökről. Itt inkább gyerekcsínyekről van szó. A gyerekek gyakran feszegetik a határokat, kíváncsiak arra, hogy meddig mehetnek el. Ezen a téren a két mű között tehetünk némi különbséget.
- Garaczinál a beszélő valóban inkább csak egy kis csínytevést követ el, csúzlival fejbe lő egy titkárnőt. Ez az olvasó számára banálisnak tűnhet, a beszélőnek mégis meghatározó élmény, folyamatos visszautalások történnek az esetre, fokozatosan ismerjük meg az ezzel kapcsolatos érzelmeit, büntudatát. A gyermeki léleknek tehát nagyobb megrázkódtatás. A félelmet az kelti benne, hogy nem tudja, hogyan fognak reagálni szülei. BÜNTETÉSE kettős: az iskolában egy megrovást kap, s ez vonja (vonná) maga után a szülői büntetést. Ez utóbbi végül elmarad, a szülők épp nem tartózkodnak otthon akkor este, másnap pedig már nem tudják ugyanolyan haraggal kezelni. A BŰNHÖDÉS részlegesen így is megtörténik: verést ugyan nem kap, de az egész délután érzett feszültség, félelem szinte helyettesíti a fizikai büntetést.
- Gerlóczy művének elbeszélőjének BŰNként az iskolából való folyamatos lógást, a „nemtanulást”, a hazudozásokat róhatjuk fel. Mindezek személyiségéből is adódnak. Képtelen tartósan beilleszkedni egy közösségbe, így folyamatosan a menekülő utat keresi. Renitensen viselkedik, nem azonosul a csoportnormákkal. Intellektuális képességeivel nem lenne problémái (tanárai többször mondják neki, hogy többre lenne képes), szorgalma viszont nincs, illetve nem is érdekli semmi a tananyaggal kapcsolatban.

Konkrét bűnként említhető pl.: verekedés, hazugság a tanárának, italozás fiatalon, Ádám autójának ellopása stb.

Gogol: A revizor

- Szinte minden tisztviselőnek van valami bűne. A közbiztonsági intézmények piszkosak, a betegek nem kapnak tiszta hálósapkát, nem adnak nekik gyógyszert, az orvos nem is tud oroszul. A járásbíró megvesztegethető (agárkölyök), a tárgyalóteremben a vadászathoz szükséges kellékeket tárolják. A tanárok sem tökéletesek, a postamester manipulál a levelekkel. A polgármesterről a darab végén a kereskedők panaszaiból derül ki, hogy kihasználja, sanyargatja az embereket, mindenkiből hasznot akar húzni, korrupt.
- A legfőbb bűnös a műben mégis Hlesztakov, aki felismerve a félreértést, kihasználja a helyzetet, és belehelyezkedik egy másik személyiségbe. Ez egy láncreakciót indít el: minél jobban meg akar felelni a róla kialakított képnek, annál többet hazudik, lódít. Rájön ezeknek a tisztviselőknek a gyengéire, s rengeteg pénztől fosztja meg őket. Már ekkor pontosan tudja, hogy a lehető leghamarabb tovább kell állnia, nehogy lelepleződjön.
- Hlesztakov bűnhődése el is marad a darabban, bünteti helyette a sors a polgármesteréket, főleg hiszékenységük miatt. Amikor kiderül, hogy megérkezett az igazi revizor, a néma csend jelzi lelki összeomlásukat.

Molnár Ferenc: Liliom

- Liliom BÚNeinek listáján hétköznapi esetek szerepelnek, melyek nagyrészt az adott társadalmi réteghez való tartozásából fakadnak. Ilyenek pl. fiatal lányok becsapása, kisebb lopások, munkakerülés. A „bűncselekmények” elkövetésekor mindig saját anyagi helyzetének javítása a célja, ezt általában mások megkárosításával éri el. Legnagyobb bűne a zsidó kirablásának kísérlete, amely azonban a valóságban nem történik meg, mégis a végzetét okozza.
- Ebben a műben megjelenik a rendőrség, tehát a hivatalos büntetés-végrehajtó szerv. Ők figyelmeztetik Julit (az olvasó is itt szerez róla először tudomást), milyen ember is Liliom. Halála is a rendőrség megjelenésével hozható összefüggésbe, félelemből választotta az öngyilkosságot, nem mert szembenézni tettének következményeivel.
- A rendőrségtől a halál után sem menekül meg, a mennyország kapujánál egy kihallgatáson kell részt vennie. Itt lehetőséget kap a bűnbánatra, ezzel azonban nem él, sőt büszkén vállalja minden cselekedetét (pl. Juli megverését is). BŰNHŐDÉSE az a 16 év, melyet a Tisztító Tűzben kell eltöltenie, de a darab végére kiderül, hogy ez sem okozott jelentős változást személyiségében.
- Az igazi büntetés talán számára, hogy nem láthatta megszületni és felnőni gyermekét, tehát nem volt mellette egy szerető család. Erre akkor ébred rá, amikor megtudja, hogy Juli milyen képet festett le róla, s hogy lánya ismeretlenül is mennyire ragaszkodik hozzá.

Szerb Antal: A Pendragon legenda

- Ebben a regényben már egy egész bűnszervezettel állunk szemben. A körülmények az egész mű logikájának megfelelően meglehetősen zavarosak. Az egyik alapkérdés, hogyan halt meg Mr. Rosco (gyilkosság vagy trópusi betegség?). Ettől függ, hogy kit illet meg vagyona. A bűnszervezet az özvegy Mrs. Rosco vezetésével igyekszik eloszlatni a gyilkosság gyanúját. Ennek érdekében még az earl elleni merényletekre is hajlandóak. Végül a csoport két fő alakjának halála oldja meg a problémát. Így a vagyon az earl-re száll.

3. A férfi és a nő viszonya

Arany balladái

- nem igazán jelenik meg
- egyedül a Zács Klára esetében releváns a kérdés: Klára a tisztaság, szüziesség, erény jelképe. Kázmérnak az ártatlansága tetszik meg, amiről már a ballada elején értesülünk.

Gogol: A revizor

- Hlesztakov udvarlása a két nőnek (Anna Andrejevna–anya, Marja Antonovna–lánya) ez nem valós szerelem, bár nagyon jól hízeleg → a két nő el is hiszi (hiúság)
- Először a lánynak, aztán az anyjának udvarol, végül megkéri a lány kezét. Ebből is látszik, hogy nem érdeklik a következmények, azonnal képes megváltoztatni véleményét.
A lánykérés váratlan, mégis úgy kezeli a környezetük, mintha egy régóta tartó kapcsolat beteljesüléséről lenne szó. Oka: a pénzt, a hírnevet, felemelkedési lehetőséget látják benne. (Szerintem ez a rész a dráma gyenge pontja, nem viszi előre az eseményeket, nem ismerjük meg új oldalukat a szereplőknek, nem változtat a cselekményen, mert úgyis elment volna.)
- A polgármester viszonya a feleségéhez és lányához: A férfi valószínűleg otthon a nők kénye-kedve szerint cselekszik, kénytelen megfelelni a női szeszélyeknek – de ez nincs igazán kibontva. (Csak annyit látunk, hogy a nők mindenről tudni akarnak, mindenbe beleütik orrukát.)

Molnár Ferenc: Liliom

- a szerelem kialakulása Juli és Liliom között: az olvasó/néző számára csak Juli érzelmei ismertek, a szerelem nem előttük alakul ki (csak megismerkedésük pillanatában látjuk őket, majd már az együttélés idején)
- a mély szerelem Julit jellemzi, illetve Liliom nem tudja kifejezni azt, csak erőszakkal, a halálos ágyán is erre utal (Nem tudja kimondani, hogy szereti Julit, de látja rajta, hogy miatta szenved és sír. Attól lesz ideges, hogy nem tudja a nőt boldoggá tenni, ezért dühében üt.)
- Liliom érzéseit mutatja azonban: 1) Muskátné ajánlatának visszautasítása (ugyanis csak Juli nélkül mehetne) 2) halála előtt felvillantja a lehetőséget Juli előtt a későbbi boldogulására (esztergályos) 3) mennyországból való visszatérésekor érzett büntudata
- Utolsó mondatok: az ütés sem mindig fáj, a szerelem erősebb a fizikai fájdalomnál(ezt Juli mondja)

Garaczi: Pompásan buszozunk!

- Egy fiatal fiú szemszögéből látjuk, hogyan nyílik ki számára a világ. Elkezdik érdekelni a lányok, figyel a kamaszodással járó testi változásokra.
- Szerelemsor: a lista az aktuális szerelmek rangsoráról. Ezt folyton változtatni kell, hogy ne essen a mélyebb szerelem gyanújába. De tudjuk, hogy a beszélő a valóságban mást érez, ez a lista csupán a külvilágnak szól
- Tausz Jutka: ő a nagy szerelem, de ez sokáig csak gyerekes csínytevésekben fejeződik ki (piszkálódás ,verekedés stb.). A lány ezt nem viszonzozza. Az osztályba járó lányok az idősebb fiúkat kedvelik, ami mutatja, hogy a lányok általában hamarabb kezdenek érni a fiúknál, és olyat választanak, aki hasonló szinten áll.
- A felnőttkori történetekben sem az igazi szerelem jelenik meg, csupán a testiség, a női test látványának, érintésének hatása (pl Erika, a prostituált)

Gerlóczy: Igazolt hiányzás

- Nők a családban: árnyaltan ismerjük csak meg az anyát, a lánytestvéreket, a nagymamát. Az anyára megharagszik, amikor megtudja, hogy el fogja hagyni K-t, de komolyabb konfliktus nem alakul ki közöttük. A nagymama néha az erős asszony, az őszanya képében tűnik fel, aki elsimítja családi konfliktusokat (pl. levél Töpe testvérétől), ott áll mindannyiuk mellett. Testvérei közül Rozival legszorosabb a viszonya, de azon kívül, hogy gyakran együtt buliznak, nem derül ki róla sem sok.
- Florisse: A regényben történik utalás néhány nőre, pl. Petra felnőttkorából, egy rövid iskolai kapcsolat, de igazi érzelmeket csak Florisse irányába mutat. Vele hol szorosabba a viszonya, hol lazább, kicsit se veled, se nélküled kapcsolat az övék. Úgy tűnik lelkitrásak ők, nagyon sok dologról ugyanúgy gondolkodnak, ugyanazt érzik. Lelki, de nem szellemi társak – ezt mondja a beszélő, s ez lesz kapcsolatuk végének is egyik oka.

Szerb Antal: A Pendragon legenda

- Bátky János nőkhöz való közeledése általában szerencsétlenül sül el, épp ezért még nem találta meg maga számára az igazit.
- Cynthia lenne az, aki megfelelné neki – pontosabban az a várkisasszony, akit benne lát. Csupán a történelem iránti érdeklődése, szerelme haására lakul ki bármiféle vonzalom Cynthia iránt.
- Pat O'Brien: egy night klubban találkoztak, először Bátky fel akarta hívni magához, de összeesküvésre gyanakodva lemondta (valószínűleg Maloney tervelte ki)
- Lene Kretsch: vele is a történelem hozta össze (Oxford, British Museum). Egy nagy termetű, szívós nő, akiért mégis rajonganak a férfiak (pl. Osborne), Bátky azonban vele is csak baráti viszonyt ápol.
- Eileen St. Claire (Mrs. Roscoe): Elbűvölő, titokzatos, rejtélyes asszony. Ő a központi nőalak a műben, kapcsolat Bátky, az earl és William Roscoe között. Többször, több esemény kapcsán is felbukkan. Pl. Bátky egyik barátját is elcsábította, ő viszi autóval Bátkyt és Maloneyt egy szakaszon, ahol egy titokzatos gyűrűt küld az earlnek. Kiderül, hogy ketten között régen szerelmi kapcsolat volt, ám később mégis Roscohoz ment feleségül. A mű végén az earl nem őt választja, így meg kell halnia, ezzel fizet gonoszágaiért. (Ám az nem derül ki egyértelműen, hogy Rosco halálához mi köze volt.)

Jókai: És mégis mozog a föld

- Jenőyné, a nagymama: Unokájában, Kálmánban bízik, tőle reméli, hogy átveszi majd a birtokot, és folytatja mindazt, amit az asszony elkezdett. A Cilike miatti csalódás után csak azt kéri Kálmántól, hogy ne legyen poéta és ne lépjen kapcsolatba a színészekkel sem. Kálmán megszegi, de viszonyuk mégsem ilyen egyértelmű, a nagymama is támogatja az írói, festői pályát.
- Cilike: Olyan Kálmánnak, mintha a tetvére lenne. Nagyon szoros érzelmek fűzik őket össze gyerekkoruk óta. Férjhez megy Bányaváryhoz, gyermekük is születi.
- Katinka: Csollán Berti felesége, de kapcsolatba kerül Kálmánnal, Bálvándyval, Bányaváryval is.
- Dorothea: Decséry unokája, Kálmán sokáig tervezi, hogy feleségül veszi, de a család végül Bálvándy mellett dönt. Ám Dorothea végig szereti Jenőyt.
- A korszakban a házasságok még nem mindig alapulnak szerelmen, erre több példát is láthatunk. Sokkal fontosabb a vagyon, a birtokszerzés, a rang. A fiatalok azonban nem mindig tudnak érzelmeiknek parancsolni. Roppant szövevényes szerelmi kapcsolatok bontakoznak ki, de azt is látjuk, hogy haszonszerzés is motivál (főleg Bálvándyt).

4. Vágyak – beteljesülésük

Jókai: És mégis mozog a föld

- Híres poétává válni
- Akadályok: nagymama, korszak, kudarcok
- Végül elismerés

Molnár Ferenc: Liliom

- jobb, boldogabb élet
- Amerika, a lehetőségek hazája (bár ez csak a rablás előtt vetődik fel egyszer)
- Akadály: Liliom nem szeret dolgozni, lehetőségeiket elutasítják (pl. házmesteri állás)

Szerb Antal: Pendragon legenda

- a misztikum feltárása, titkok megismerése
- rózsakeresztesek létezésének bizonyítása
- akadályok: a Roscoe-csoport tevékenysége, misztikusnak tűnő események (pl. csapóajtó a sírhelyen, merényletkísérletek)

Arany balladái:

- Zács Klára: testi vágyakozás
- Szondi: szabadság, függetlenség

5. Íróvá válás, írás folyamata

Jókai: És mégis mozog a föld

- Kálmán a poéta, kudarcok, sikerek, akadályok, a korszak viszonya a poétákhoz

Gerlóczy: Igazolt hiányzás

- rossz, kicsapongó diákból sikeres író lesz
- gyermekkorában nincsenek erre utalások
- felnőttkori történetekben említéseket tesz az írók mindennapjairól

Garaczi: Pompásan buszozunk!

- Lemur Miki író akar lenni
- Lemur Miki első verse is olvasható

Szerb Antal: A Pendragon legenda

- Bátky terve először, hogy megírja a kutatásai eredményét, majd ő maga mondja ki, hogy ezt úgysem fogja megtenni, mindig megáll az utolsó lépés előtt
- A mű Bátky E/1. személyű elbeszélése, tehát akkor mégis megszületett a mű!!

6. Deviancia, másság

Jókai: És mégis mozog a föld

- meg nem értettség érzése a fiatalokban, ami fakad az adott korszak szellemiségéből is, újítani akarnak, de a társadalom nagy része erre még nem nyitott
- sokan elítélik a poétaságot is (Korcza, Decséryék, nagymama)

Szerb Antal: A Pendragon legenda

- az earl alakja: a múlt és a jelen kapcsolódik össze benne, alig van kapcsolata valakivel, még a saját rokonai sem ismerik igazán
- Bátky: magyar, de nem érzi otthon magát Magyarországon, szeret Angliában lenni, de a britek sem fogadják be teljesen → kívülálló mindenhol

Gerlóczy: Igazolt hiányzás

- rossz tanuló, kicsapongó, kevés barátja van, sehol sem tud beilleszkedni a társaságba
- cselekedetei is folyamatosan eltérnek a kortársaitól
- családjában is külön, a többi testvérrel nincs ennyi probléma

Molnár Ferenc: Liliom

- a társadalom peremén élők életét mutatja be, akik közt gyakori a bűnözés, az erkölcstelen élet

Gogol: A revizor

- Hlesztakov más, mint a városka lakói, ezért tűnhet ki közülük, és ezért tudja megtéveszteni és átverni őket (más az életmódja, viselkedése, modora)

7. Család

Jókai: És mégis mozog a föld

- a Jenőy család kapcsolathálója: Nagymama, Kálmán, Cilike, Béni bácsi → változó kapcsolatok, eltávolodás – közeledés váltakozik, Kálmán és Cilike mindig egymásra talál a bajban
- Decséry család: rang a fontos, eszerint házasodik Dorothea is

Szerb Antal: A Pendragon legenda

- A Pendragon család titkait, legfontosabb képviselőit ismerjük meg, a körülöttük terjengő legendákat fejt fel a történet.

Arany balladái:

- Zács Klára: az apa a lánya és az egész család becsületéért áll ki, s végül az egész családnak kell pusztulnia is
- Szibinyáni Jank, Mátyás anyja, V. László: a Hunyadi család életének néhány momentumára derül fény, ez kapcsolja össze a balladák tematikáját

Gerlóczy: Igazolt hiányzás

- a családtagokról nem sokat tudunk meg, de sokan vannak megemlítve
- külön érdekes a beszélő viszonya az apákhoz (vér szerinti, nevelő)
- az iskolai problémáknak is valószínűleg sok köze lehet a családi háttérhez

Molnár Ferenc: Liliom

- inkább a család hiánya jelenik meg → Liliom nem ismerheti gyermekét, s emiatti fájdalma fejeződik ki akkor, mikor el akarja mondani a lánynak, hogy milyen rossz ember volt valójában az apja
- Juli törekszik a családi egység fenntartására legalább az emlékezet terén, nem megy újra férjhez, szép dolgokat mond Liliomról lányának

Felhasznált irodalom

- A Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumának pedagógiai programja és képzési programja. (elérhető: <http://www.klte-gyakorlo.sulinet.hu/files/hpp.pdf>)
- A DE Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumának tehetséggondozó stratégiája. (TÁMOP - kiadvány)
- CZIMER Györgyi – BALOGH László: Az irodalmi alkotótevékenység fejlesztése. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2010.
- DR. CZEIZEL Endre: Sors és tehetség. Minerva Kiadó, Bp., 1997.
- Táltentumok. DE Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziuma. A 2010-2011. tanév tehetséggondozó szakköreinek bemutatása. (TÁMOP – kiadvány)
- <http://www.eotvos-tata.sulinet.hu/versenyek/AJlverseny/AJlverseny.htm>
- <http://geniuszportal.hu/content/nemzeti-tehetsegsegito-tanacs-felhivasa-tehetsegpontok-megalakitasara>